

REFLEXIÓ A NYELVOKTATÁS PROBLÉMÁJÁHOZ*

Szólik Ivett¹

Az Európai Unió kiemelt jelentőséget tulajdonít a többnyelvűségnek, a felnőttképzés terén is.² Dokumentumaiban ajánlásokat fogalmaz meg e témában, anyagi támogatást nyújt tagállamainak, hogy azok polgáraik idegen nyelvi kompetenciáit fejlesszék. Az elérni kívánt cél legalább két élő idegen nyelv ismerete. A tagállamok maguk döntenek saját oktatáspolitikájukról, az Európai Bizottság csak ajánlásokat fogalmaz meg és segíti a tagállamokat céljuk elérése érdekében.³

Magyarországon a statisztikai adatok tükrében is nagy szükség lenne a fejlesztésekre, hiszen folyamatosan egyre rosszabb helyet foglal el a rangsorban a nyelvtudást illetően. A 2012-es adatok szerint⁴ az EU27 polgárainak 54%-a beszél az anyanyelvén kívül legalább egy idegen nyelvet, kettőt 25 %, három nyelvet 10 %. Ezzel szemben Magyarországon ezek az értékek sokkal alacsonyabbak: csak 35% beszél egy idegen nyelvet, amivel az utolsó helyet foglaljuk el a sorban, ráadásul nálunk a 2005-ös érték még 42%-volt. Két idegen nyelvet a lakosság 13 %-a beszél, hármat pedig mindössze 4 %. Bár azóta nem történt újabb átfogó vizsgálat, nincs okunk feltételezni, hogy javult volna ez a statisztika, és az egy idegen nyelven sem beszélők vonatkozásában is elszomorító képet kapunk. Míg 2005-ben a harmadik legrosszabb eredményt mutattuk, 2012-re lecsúszott Magyarország ebben is az utolsó helyre: a lakosság 65 %-a nem beszél egyetlen idegen nyelvet sem. Ez az országos átlag, de nyilvánvaló, hogy az országon belül nagy eltérések mutatkoznak földrajzi és társadalmi szempontból is. A leszakadó, hátrányos helyzetű rétegeknél maga az iskoláztatás is probléma, nemhogy az idegen nyelvtudás! A többi később csatlakozott ország sokkal jobb eredményeket, s főleg tendenciákat mutat, és valószínűleg komolyabban vette az Európai Unió ajánlásait, jobban felismerték, hogy az idegen nyelvismeret segíti a kultúrák közötti kommunikációt, könnyebbé teszi a munkavállalást, utazást, tanulást és elősegíti a mobilitást. Ehhez azonban az oktatási szektorba több forrást kellene mozgósítani és az iskolarendszeren kívüli képzéseket is fejleszteni kellene. Erőfeszítéseket kellene tenni a tanulók motiválására, a tanítási módszerek igényekhez alkalmazkodó kiválasztására, a tanárképzés átalakítására. Meg kellene teremteni a lehetőséget arra, hogy az idegen nyelvet oktató aktív pedagógusok anyanyelvi környezetben fejleszthessék tudásukat, kompetenciájukat. Ezzel szemben azonban – ahogyan a vitacikkből is kiderül – az iskolai nyelvoktatás szociokulturális hátránnyal élők körében még kevésbé sikeres, mint általában. Ez túlmutat a nyelvpedagógiai kérdéseken, ez társadalmi és politikai kérdés,

* DOI 10.21867/KjK/2017.3.6.

¹ Szólik Ivett, joghallgató SZTE ÁJK

² <http://kozjavak.hu/felnottkepzessel-tarsadalmi-kirekesztettseg-ellen> (letöltés dátuma: 2017. augusztus 6.)

³ https://europa.eu/european-union/topics/education-training-youth_hu (letöltés dátuma: 2017. augusztus 6.)

⁴ http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_386_sum_en.pdf (letöltés dátuma: 2017. augusztus 6.)

sőt, politikai döntés. Hogyan várható el az oktatás, sőt a nyelvoktatás sikeressége azokban az iskolákban, ahol csökkentik az állami támogatás normatíváját? Nemhogy a nyelvoktatás, de a közismereti tárgyak megfelelő szintű oktatása sem biztosítható ezeken a helyeken, az esetleges művészeti oktatásról nem is beszélve. „A Költségvetési Felelősségi Intézet a tavalyi költségvetés alapján kiszámolta, hogy az állami iskolákba járó gyerekek egy főre jutó támogatási összege (61,3 ezer forint) 2,6-szor kevesebb, mint az egyházi iskolákba járóké (160 ezer forint). Ráadásul az előbbi a következő tanévben 5 százalékkal (58,3 forintra) csökken, az utóbbi pedig 200 ezerre nő. A különbség tehát fokozódik: 3,4-szeresre.”⁵ Valószínűsíthető, hogy a jobb szociokulturális helyzetben élő gyermekek kerülnek a jobban finanszírozott iskolákba, s a leszakadó rétegeknek csak az állami iskolákban jut hely, ahol – főleg a kistelepüléseken – megfelelő képzettségű pedagógusokból is hiány mutatkozik. Így hát a gyengék valóban egyre jobban leszakadnak, s nem csak az esetlegesen gyengébb képességeik miatt. Esélyük sincs, hogy egyáltalán kiderüljön, milyen képességeik vannak.

A felnőtt lakosság idegen nyelvi kompetenciáinak fejlesztésében sem tapasztalhatók sikerek, bár komoly uniós anyagi források álltak rendelkezésre az elmúlt években. 2007-13 között a TÁMOP 2.1.2 projekt a digitális és az idegen nyelvi kompetenciák fejlesztésével járult hozzá a felnőtt lakosság fejlesztéséhez. A cél az volt, hogy minimálisan 100.000 főt vonjanak be a programokba és 85% sikeresen el is végezze azokat. További elvárás volt, hogy 10.000 hátrányos helyzetű személyt is kapcsoljanak be a programokba. A képzésekre jelentkezhetett minden 18. évet betöltött felnőtt, aki nem áll tanuló vagy hallgatói jogviszonyban. A támogatás maximális összege 90.000 Ft/fő volt. A résztvevőnek önrészt kellett fizetni, melynek összege a képzési díj minimum 5%-a, a hátrányos helyzetűek esetében minimum 2 %-a. A projekt megvalósításához 12,48 milliárd Ft európai uniós támogatás állt rendelkezésre. A képzésekre 96.743 fő jelentkezett, ebből 87.287 fő kapott is tanúsítványt, ami a képzés sikeres zárását jelenti, azonban nem tudható, hogy a tanúsítványok mögött milyen mértékben használható nyelvi kompetenciák vannak, mert ezt senki nem vizsgálta. Mint ahogyan azt sem, hogy az esetleg megszerzett nyelvtudás szintjét hogyan tudják fenntartani a résztvevők? Továbbá az sem tudható, hogy hányan nem tudtak élni a lehetőséggel azért, mert a még oly alacsony önrészt sem tudták kifizetni.

A másik nagy Európai Unió projekt a Diplomamentő program volt.⁶ A projektet az Országos Foglalkoztatási Közhatalom Nonprofit Kht. valósította meg (2014. szeptember – 2016. december 31.) 4 milliárd Ft-os kerettel, ami 11-12 ezer fiatal képzésére lett volna elegendő. A képzések megvalósításában 43 nyelviskola vett részt. A projekt létjogosultsága nem vitatott, hiszen mintegy ötvezer lehetett azoknak a felsőfokú oktatásban végzett fiataloknak a száma (20-22 %), akik nyelvvizsga bizonyítvány hiányában nem vehették át a diplomájukat. A programra azok jelentkezhettek, akiknél kizárólag a nyelvvizsga volt az akadálya annak, hogy átvegyék diplomájukat, és már nem állt fenn hallgatói jogviszonyuk. A program 120, 180 és 240 órás tanfolyamokat

⁵ http://hvg.hu/itthon/20170516_Haromszor_tobbet_er_egy_gyerek_ha_egyhazi_iskolaba_jar (letöltés dátuma: 2017. augusztus 6.)

⁶ <http://ofa.hu/hu/diplomamento> (letöltés dátuma: 2017. augusztus 6.)

hirdetett angol, német, francia nyelven. A jelentkezőnek B1 szintű nyelvtudással kellett rendelkeznie, amit önbevallásos módszerrel mértek fel. Ennek alapján kerültek besorolásra a jelentkezők, ám a nyelvviskolák szintfelmérő tesztjei más eredményt mutattak, s ezzel máris kérdésessé vált a siker. A sajtóból szerzett információk szerint kb. kilencezer fő vett részt kb. 850 képzésen. Ami az eredményességet illeti: 2015 első félévében kb. 1300 fő jelentkezett komplex középfokú nyelvvizsgára és 90%, azaz mintegy 1.100 fő sikeresen teljesítette azt. További nyilvános adatok ellenben nem találhatók. Azonban ha a következő időszakokban félévenként hasonló eredményességgel számolunk a projekt zárásáig, 2016 végéig, akkor is csak durván a jelentkezők fele tehetett sikeres nyelvvizsgát. A projekt sikerességéről tehát – minden ellenkező kommunikáció ellenére – sem beszélhetünk, még a nyelvtanfolyamokra beiratkozottak számát tekintve sem érte el a tervezett határfokot.

A jelenlegi (2014-2020 közötti) költségvetési ciklusban a GINOP pályázatai nyújtanak anyagi lehetőséget az előző időszakhoz képest is nagyobb mértékben. A felnőtt lakosság nyelvtanulásának támogatására vonatkozó (GINOP - 6.1.3-16) programra szánt összeg komoly mértékben növekedett. A korábbi adatok szerinti 4 milliárd Ft helyett (Magyar Közlöny 2015. évi 38. szám) az 1006/2016 (I.18.) Kormányhatározat már 15 milliárd Ft előirányzatról szól. Kérdés, hogy ebből mennyi fog a gyakorlatban hasznosulni, és az mennyiben fog hozzájárulni a célok tényleges eléréséhez. Az látható, hogy az Európai Unió jóvoltából nagy mennyiségű pénzüsszeg áll rendelkezésre különböző területeken, ám kérdés az, hogy a képzéseket indító intézmények kiválasztása, területi elosztása miként történik. Meghatározó elem a pályázatok eredményessége szempontjából a képzési programok minősége, relevanciája, a képzések lebonyolítása, és ami a legfontosabb, hogy a képzésben résztvevő felnőttek kompetencia fejlődése miként lesz majd hasznosítható a mindennapi gyakorlatban. Mennyire fogja elérni a társadalmilag sérülékeny csoportokat ez a lehetőség? Ki fog segítséget nyújtani ezeknek a csoportoknak abban, hogy élhessenek is a lehetőségekkel? Ugyanis a képzéseket a kormány a szakképzési centrumokon keresztül akarja megvalósítani. Arra nincs garancia, hogy a formai lebonyolításon túl, differenciáltabb, a felnőttképzés szakmaiságával is bíró programokat tudjon lebonyolítani. Félő, hogy ismét pont a legrászorultabbakhoz nem jutnak el a lehetőségek, a milliárdok pedig ismét elfognak anélkül, hogy valódi eredmények mutatkoznának. Pedig a deklaráció szintjén kiemelten fontosnak tartja a nyelvi képzést a szakpolitika és a szakmai közönség is, a megvalósítás megújításáért, hatékonnyá tételéért azonban keveset tesz.

Források jegyzéke:

http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_386_sum_en.pdf
http://hvg.hu/itthon/20170516_Haromszor_tobbet_er_egy_gyerek_ha_egyhazi_iskolaba_jar
<http://kozjavak.hu/felnottkepzesel-tarsadalmi-kirekesztettseg-ellen>
<http://ofa.hu/hu/diplomamento>
https://europa.eu/european-union/topics/education-training-youth_hu